

Людмила Сегеда
викладач кафедри банківської справи
Тернопільський національний
економічний університет

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ЯК БАЗОВИЙ РЕГУЛЯТОР ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СФЕРИ

Глибокий та всебічний аналіз організації грошово-кредитних відносин неможливий без оцінки ролі центрального банку як ключового інституту банківської системи, функціонування якого забезпечує можливість реалізації державної економічної політики у грошово-кредитній сфері. Регулювання цієї сфери розпочинається з виокремлення певного об'єкту регулювання, і для впливу на нього з метою реалізації відповідних необхідних цілей уповноважується конкретний суб'єкт, який безпосередньо і здійснює регулювання, як правило, це центральний банк.

Центральному банку з огляду на його положення верхнього рівня у дворівневій банківській системі належить, відповідно, провідне місце у формуванні усього механізму грошово-кредитних відносин, адже основні умови їхньої практичної реалізації між економічними агентами і банками задаються передусім на рівні центрального банку, який, виходячи із власних завдань і притаманних йому базових функцій, формує основу для ефективного грошово-кредитного посередництва усіх банківських установ країни в процесі розширеного відтворення. Центральний банк країни, незалежно від того, в чийй власності він перебуває, керує грошовим обігом та кредитною системою країни.

Центральний банк, як правило, є юридично незалежною від виконавчих органів влади установою. Його головне призначення полягає у забезпеченні стійкості національної грошової одиниці, підтриманні стабільності банківської системи та регулюванні діяльності грошово-кредитної сфери. Так, на Національний банк України покладено відповідальність за стан грошового

обігу й кредитної системи країни, він не підпорядковується уряду, а лише належить до безпосереднього відання Верховної Ради України.

Центральний банк – основний провідник грошово-кредитного регулювання економіки, що є складовою частиною економічної політики уряду, головними цілями якої виступають досягнення стабільного економічного зростання, зниження рівня безробіття й інфляції, вирівнювання платіжного балансу. Загальний стан економіки значною мірою залежить від стану грошово-кредитної сфери. Тому державне регулювання грошово-кредитної сфери може бути успішним лише в тому випадку, якщо держава через центральний банк здатна впливати на масштаби і характер операцій комерційних банків.

Грошово-кредитна політика центрального банку ґрунтується на основних критеріях і макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного і соціального розвитку на визначений термін. Діяльність центрального банку має вирішальний вплив на стабільність національної валюти, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, активізацію ринкової кон'юнктури, вирівнювання платіжного балансу, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки країни.

Специфіка функціонування центрального банку полягає у тому, що він, з одного боку – реалізує політику державного регулювання економіки, відповідає за стан грошового обігу в країні, представляючи інтереси держави; а з іншого – забезпечує ефективність функціонування банківської системи на ринку кредитних ресурсів зокрема.

Оскільки місце центрального банку в ринковій економіці багато в чому визначає підхід та напрямок економічного розвитку країни через вплив на кредитну активність комерційних банків, а відтак забезпечення грошовими ресурсами реального сектору економіки, то особливу увагу варто звернути саме питанням, які пов'язані із визначенням статусу центрального банку в механізмі державного регулювання економіки, сфер його функціонування. З точки зору залучення банківських активних операцій щодо забезпечення реального сектора

економіки достатнім обсягом кредитних ресурсів, грошово-кредитна (монетарна) політика центрального банку виступає у ньому базовою основою, оскільки, використовуючи адміністративні важелі впливу на пропозицію грошових ресурсів, центральний банк може суттєво впливати на кредитну активність комерційних банків.

Інституційні засади грошово-кредитної політики – це система суб'єктів та об'єктів грошово-кредитної політики в їх тісній взаємодії та взаємозв'язку. Суб'єкти грошово-кредитного регулювання – це учасники економічних процесів, які реалізують механізм державного регулювання та контролю грошово-кредитних відносин, а також економічні агенти, на діяльність яких поширюється зазначений вплив. Суб'єктами грошово-кредитного регулювання, які виконують функції з його реалізації, є уповноважені державою органи, які розробляють стратегії та реалізують на практиці комплекс заходів впливу на діяльність усіх суб'єктів грошово-кредитних відносин.

Провідним координуючим інститутом, що безпосередньо відповідає за проведення грошово-кредитного регулювання, виступає від імені держави, як правило, центральний банк. Саме центральному банку в переважній більшості країн належить ключова роль у реалізації регулятивних функцій держави у сфері грошово-кредитних відносин, що визначається його становищем на грошовому ринку та безпосереднім впливом на діяльність банківської системи країни, яка виступає головним посередником в організації цих відносин.

Окрім центрального банку суб'єктами грошово-кредитного регулювання є комерційні банки, які, з одного боку, виступають координуючими учасниками механізму вторинної емісії, а з іншого – є суб'єктами, на яких безпосередньо поширюється вплив грошово-кредитного регулювання.

Іншою основною складовою грошово-кредитного регулювання є його об'єкти. Це ті ж самі об'єкти грошової політики, на які безпосередньо спрямовуються регулятивні заходи держави через її центральний банк.

Центральний банк виконує різні функції, але його найбільш важливим завданням є забезпечення стійкості і стабільності національної валюти та

грошової маси. В залежності від країни, центральний банк може бути підвладний уряду або діяти за особливо створеними правилами, щоб перешкодити урядовому втручанням.

У науковій літературі прийнято розглядати дві форми незалежності центрального банку: політичну і економічну. Політична незалежність – це одноосібний вибір центральним банком інструментів грошово-кредитної політики, однак за умови погодження прийнятих банком рішень з органами законодавчої та виконавчої влади. Економічна незалежність характеризується відсутністю зобов'язань центрального банку фінансувати державні витрати та відсутністю пріоритетного кредитування уряду, але тут відіграє важливе значення характер застосування інструментів грошово-кредитної політики, адже застосування адміністративних (прямих) інструментів дає можливість уряду втручатись у прийняті банком рішення.

У сучасних умовах центральний банк повинен забезпечувати цілеспрямоване формування ефективної системи інструментів та методів грошово-кредитної політики. Акцент повинен ставитись на необхідність активного використання відповідних ринкових важелів, які передбачають поєднання операцій із короткострокового надання ліквідності банкам із застосуванням дієвих механізмів середньо- і довгострокової стерилізації тимчасово вільних грошових коштів.